

”Se oli aina kuin veitsellä olis lyöty...”

Kokemuksia kiusatuksi tulemisesta terveydenhuoltoalan opintojen aikana

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten kiusaaminen ilmenee terveydenhuoltoalan koulutuksessa, mitkä ovat keinot selvittää kiusaamisesta ja mitä seurauksia kiusaamisella on.

Tutkimuksen tiedonantajat olivat valmistuvia opiskelijoita tai muutaman vuoden sisällä valmistuneita terveydenhuollon ammattilaisia. Tutkimusaineisto kerättiin yksilöhaastatteluin (n=6) ja analysoitiin laadullisella sisällön analyysillä.

Tulosten mukaan terveydenhuoltoalan opiskelijoiden kiusaaja oli toinen opiskelija, harjoittelun ohjaaja tai opettaja. Kiusaaminen ilmeni verbaalisena, henkisenä tai sosiaalisena kaltoinkohteluna. Kiusaamiselle tyypillistä oli kameleonttimaisuus, yksilöllisyys ja vaikutus yhteisöön. Opiskelijoiden selviämiskeinoina olivat kiusaamisen sietäminen tai siihen puuttuminen. Kiusaamisen seurauksena opiskeluista selviytyminen ja hoitajaidentiteetin muovautuminen saattoivat hankaloitua.

Kiusaaminen ja siihen puuttuminen tulisi huomioida paremmin terveysalan koulutuksessa, myös opetusohjelmatasolla.

ELLA ERONEN-LEVONEN, MEERI KOIVULA, KATJA JORONEN

JOHDANTO

Valtakunnallinen korkeakouluopiskelijoille suunnattu terveystutkimus (2008) osoitti, että noin neljännes korkeakouluopiskelijoista on kokenut kiusaamista ainakin satunnaisesti (1). Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen Kouluterveyskyselyn (2009) mukaan ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista viisi prosenttia kertoo kokeneensa kiusaamista tai kiusanneensa itse viikoittain (2). Terveydenhuoltoalan opiskelijoiden kokemaa kiusaamista on kuitenkin tutkittu vain vähän. Kansainvälisiä tutkimuksia on raportoitu jonkin verran, mutta Suomessa kiusaamista on tutkittu vain terveydenhuollon työelämässä (3–5).

Kansainvälisten tutkimustulosten mukaan merkittävä osa terveysalan opiskelijoista kokee tai todistaa kiusaamista opintojensa aikana. Kiusaaminen ilmenee moniulotteisesti ja kiusaamisen keinoja on lukemattomia. (6,7.) Aikaisempien

tutkimusten mukaan kiusaamista tapahtuu erityisesti ohjatussa harjoittelussa (8–13). Ulkomaisissa tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että myös opettaja voi kohdella opiskelijoita epäasiallisesti ja jopa kiusata heitä (14,15). Tuoreen kotimaisen tutkimuksen mukaan suomalaiset korkeakouluopiskelijat kokevat kiusaamista opetushenkilöstön taholta lähes yhtä usein kuin toisen opiskelijan taholta (16). Kiusaamiskokemukset vaikuttavat terveysalalta pois siirtymiseen, mikä on tullut esille kiusaamisen seurauksia kartoittavissa tutkimuksissa (7,9,17,18).

Kiusaamisen ilmiön tunnistaminen on tärkeää, jotta siihen voidaan puuttua ja ennaltaehkäistä. Preventio- ja interventiomenetelmien kehittäminen vaatii taustalleen tutkittua tietoa kiusaamisen ilmiöstä myös terveydenhuoltoalan opinnoissa. Tarvitaan toimintatapoja, joiden avulla terveydenhuoltoalalla opiskelijan kiusaaminen tunnistetaan ja siihen puututaan ja näin mahdollisesti vähennetään

tään työelämässä esiintyvää kiusaamista. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten kiusaaminen ilmenee terveydenhuoltoalan koulutuksessa, mitkä ovat keinot selvittää kiusaamisesta ja mitä seurauksia kiusaamisella on.

KIRJALLISUUSKATSAUS

Tiedonhaussa käytetyt keskeiset käsitteet olivat: kiusaaminen ja terveydenhuoltoalan opiskelija. Hakusanoina käytettiin vaihdellen käsitteitä bullying, lateral violence, horizontal violence, emotional abuse, maltreatment, aggression, harassment, nursing student, nurse student, kiusaaminen, häirintä tai hoitotyön opiskelija. Tutkimuksia aiheesta etsittiin myös käsihaun avulla. Haut eri tietokannoista ja hakujen eteneminen on kuvattu taulukossa 1. Kirjallisuushaku tehtiin tammikuussa 2012 ja siihen hyväksyttiin mukaan vertaisarvioidut artikkelit, systemaattiset katsaukset ja väitöskirjat. Lisäksi hyväksyttiin mukaan kaksi ammattilehdissä julkaistua artikkelia.

Aineiston sisäänottokriteerinä olivat: julkaistun tuli käsitellä terveydenhuoltoalan opiskelijo-

den kokemaa kiusaamista ja sen tuli olla suomen-, ruotsin- tai englanninkielinen. Lisäksi julkaisusta tuli olla elektronisesti saatavilla abstrakti ja koko teksti. Poissulkukriteereinä olivat: muu hoitohenkilöstö, seksuaalinen häirintä, rasistinen häirintä tai muu kuin lateraalinen tai vertikaalinen kiusaaminen. Lateraalilla kiusaamisella tarkoitetaan samalla tasolla olevaan kohdistuvaa kiusaamista ja vertikaalisella kiusaamisella ylhäältä alaspäin tai alhaalta ylöspäin tapahtuvaa kiusaamista. Lopulliseen analyysiin otettiin mukaan artikkelit, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen ja täyttivät valintakriteerit. Aineiston kokonaismäärä oli 28 artikkelia, joista 23 oli tutkimusartikkelia, kaksi kirjallisuuskatsausta ja kaksi ammatillista artikkelia. Artikkelit olivat hoitotieteen, psykologian tai kasvatustieteen alueelta tai ne olivat monitieteellisiä. Tutkimukset oli tehty Australiassa, Irlannissa, Iso-Britanniassa, Italiassa, Kanadassa, Kreikassa, Suomessa, Yhdysvalloissa ja Uudessa-Seelannissa.

Kirjallisuuskatsauksen mukaan terveydenhuoltoalan opiskelijoista monet kokevat eritasois-

Taulukko 1.
Hakusanat, tietokannat ja hakujen eteneminen

Cinahl	Eric	Medic	Medline	Psycinfo	Science Direct
(bullying, emotional abuse, harassment, teasing, nursing student) = 48	(bully*, nursing student) = 24	(kiusaam*, häirin*, bullying, harrasm*, violen*, väkival*, aggres*, nursing student, hoitotyön opiskelija) = 3	(aggression, bullying, maltreatment, abuse, nursing student) = 8	(bully*, nursing stud*) = 10	(bullying, nursing student) = 214
haut asiasanoina	haut asiasanoina	haut vapaasanoina	haut asiasanoina	haut vapaasanoina	haut asiasanoina
Otsikon perusteella hyväksytyt = 26	Otsikon perusteella hyväksytyt = 24	Otsikon perusteella hyväksytyt = 3	Otsikon perusteella hyväksytyt = 8	Otsikon perusteella hyväksytyt=4	Otsikon perusteella hyväksytyt=12
Abstraktin perusteella hyväksytyt = 16	Abstraktin perusteella hyväksytyt = 10	Abstraktin perusteella hyväksytyt = 1	Abstraktin perusteella hyväksytyt = 5	Abstraktin perusteella hyväksytyt= 2	Abstraktin perusteella hyväksytyt=11
Koko tekstin perusteella hyväksytyt = 10	Koko tekstin perusteella hyväksytyt = 3	Koko tekstin perusteella hyväksytyt = 1	Koko tekstin perusteella hyväksytyt = 4	Koko tekstin perusteella hyväksytyt=2	Koko tekstin perusteella hyväksytyt=4

Yhteensä otsikon perusteella hyväksytyt = 77
 Yhteensä abstraktin perusteella hyväksytyt = 45
 Yhteensä koko tekstin perusteella hyväksytyt = 24

Käsihaku = 4

Kokotekstin perusteella hyväksytyt yhteensä = 28

ta kiusaamista jossain vaiheessa opiskelijaan (6,7). Jopa puolet opiskelijoista kokee tai todistaa horisontaalista kiusaamista eli vertaisväkivaltaa (19,20). Altistuminen kiusaamiselle alkaa usein jo opintojen alussa, ja jokaisen on mahdollista joutua tekemisiin kiusaamisen kanssa (8,21). Longon (22) mukaan kolmasosa opiskelijoista joutuu todistamaan kiusaamista vähintään sivusta seuraajan roolissa. Hinchbergerin (13) mukaan opiskelijoiden kokemaa kiusaamista esiintyy samassa määrin kuin valmiiden hoitajienkin. Cooper ym. (23) ovat päätyneet esittämään, että kiusaajina ovat yleisimmin opiskelijatoverit, mutta kiusaamista koetaan myös opettajan taholta tai ohjatun harjoittelun ympäristössä.

Terveydenhuoltoalan opiskelijoiden ei ole aina helppoa tunnistaa kiusaamista vertaisten kesken. Yhtäältä esimerkiksi opinnoissa ilmenevä huumori voidaan kokea kiusaamisena ja toisaalta yleisesti kiusaamisena pidettävää toimintaa ei tunnusteta kiusaamiseksi (8,23,24). Opiskelijoiden välillä ilmenevä kiusaaminen on yleisimmin sanallista eli kiroamista, haukkumista, sopimatonta, ilkeää tai vihamielistä käytöstä sekä vähätelyä ja nöyryyttämistä. Kiusaaminen saattaa ilmetä myös fyysisenä kajoamisena ja sanattomana toimintana. (23,24.) Opiskelijoiden välillä esiintyvä kiusaaminen voi myös olla juoruilua ja huonoksi hoitajaksi leimaamista. Yleistä on se, että kiusaamista todistetaan enemmän kuin sitä myönnetään itse koettavan. (24.)

Opiskelijoiden kokemusten mukaan opetuksessa ilmenevä kiusaaminen on yleensä kiroamista, haukkumista, sopimatonta ja ilkeää tai röyhkeää tai vihamielistä käytöstä. Kiusaaminen voi myös olla vähätelyä tai nöyryyttämistä, jopa fyysistä väkivaltaa. (23,25.) Liian suuret työtaakat, epärealistiset tehtävät ja opiskelutehtävien tiukat päivämäärät voidaan kokea kiusaamisena opettajan taholta. Keskeistä opettajan taholta koettavalle kiusaamiselle on vaativa ja petollinen kohtelu, epäreilu ja subjektiivinen kohtelu sekä opiskelijoiden painostaminen järjestömillä vaatimuksilla. Opiskeluun liittyvät tehtävät tai huonon arvosanan antaminen voidaan kokea myös rangaistuksena eikä opetuksellisenä keinona. (14,23.) Opetuksessa ilmenevät yhteentörmäykset tapahtuvat yleensä luokahuoneissa. Konflikteja opiskelijan ja opettajan välillä voi ilmetä myös ohjatussa harjoittelussa. Vähemmän konflikteja tapahtuu ns. laboraatiotilanteissa, mutta tietoisuus konfliktin mahdollisuudesta saattaa olla läsnä jatkuvasti. Erityisesti opettajien huo-

neissa tai sähköpostin välityksellä tapahtuva kommunikointi on riskialtista tahdittomalle toiminnalle. (26.)

Ohjatussa harjoittelussa koettua kiusaamista esiintyy kaikilla erityisaloilla (20,27). Puolet tai lähes kaikki ohjatun harjoittelun opiskelijoista kokee tai todistaa kiusaamista tai on siitä tietoisia (8-13). Ohjatussa harjoittelussa kiusaamista tapahtuu säännöllisen epäsäännöllisesti, eikä tapahtumien todistajaa ole aina paikalla. Suurin osa häirinnästä tapahtuu henkilökunnan taholta, mutta myös potilaat, omaiset tai vierailijat saattavat kiusata. (11,13.) Yleisesti kiusaamisen todistamisesta on helpompi puhua kuin kiusatuksi joutumisesta (20). Kiusaaminen tunnustetaan, mutta sen osoittaminen ei ole helppoa (19). Eri-laisista lähtökohdista tulevia opiskelijoita saataan kohdella eri tavalla, ja esimerkiksi iäkkäämmät opiskelijat kokevat kiusaamista enemmän kuin nuoremmat opiskelijat (9,20).

Kiusaamiselle ohjatussa harjoittelussa on tyypillistä se, että se on nöyryyttävää ja alistavaa toimintaa, joka koetaan epäreiluna, epäkunnioittavana ja aliarvioivana ja vihaa herättävänä (20,28). Kiusaaminen on monisäikeistä, ja se voi olla sanallista tai sanatonta toimintaa, fyysistä väkivaltaa tai jopa seksuaalista tai rasistista häirintää (10,11,29). Kiusaaminen voi ilmetä suorana toimintana, uhkaamisena, omaisuuden vahingoittamisena tai vaanimisena (27). Hakojärven (30) mukaan henkinen väkivalta kohdistuu opiskelijaan suoraan tai epäsuorasti hoitajien välisessä viestinnässä tai opiskelija näkee toisiin opiskelijoihin, hoitajiin tai potilaisiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa. Kiusaaminen ohjatussa harjoittelussa saattoi ilmetä siten, että opiskelijat eivät tunteneet olevansa tervetulleita, he kokivat olevansa ”tiellä” tai, että heitä pidettiin ulkopuolisina ja tunkeutujina (25,28,29). Opiskelijat voivat kokea vähätelyä ja sivuuttamista: heille ei puhuta tai heistä ei olla kiinnostuneita. Vaikenemalla voidaan viestiä, että tulokas ei ole tervetullut. (9,17,19,20,27,29.) Opiskelijat kokevat kunnioituksen ja arvostuksen puutetta (20,27). Hoitajat saattavat käyttää valtaansa eristämällä ja syrjäyttämällä opiskelija esimerkiksi kieltäytymällä yhteistyöstä opiskelijoiden kanssa ja olemalla vastaamatta kysymyksiin tai jättämällä ohjaamatta (17,19,20,29). Kiusaaminen voi olla myös kohtuuttoman tehtävän eteen saattamista, tietoista pahansuopuutta, ilkeyttä ja julmuutta (17,19,27). Opiskelijat joutuvat todistamaan myös hoitajien taholta tapahtuvaa potilaiden kiusaamista (8,9,28).

Opiskelijoiden kokemalla kiusaamisella on seurauksia sekä opiskelijalle itselleen että koko hoitotyölle. Opiskelijat suunnittelevat kiusaamisen takia jättävänsä hoitotyön tai keskeyttävänsä opinnot. (6,31.) Henkilökohtaisella tasolla kiusaamiskokemukset saavat aikaan voimattomuuden tunnetta, levottomuutta, hermostuneisuutta ja jopa masennusta tai itsetuhoisia ajatuksia (20,26,30). Kiusaamisesta voi myös seurata unettomuutta, vihaa, jännittyneisyyttä, huolestumista, stressiä, itseinhoa sekä poissaolojen ja sairastamisen lisääntymistä (9). Vähitellen kiusaamiskokemukset johtavat luottamuksen menettämiseen ja ongelmallisiin yhteistyösuhteisiin (14). Opintojen aikaiset kiusaamiskokemukset ovat uhka niin opiskelijoiden terveydelle kuin opintosuorituksillekin (15,29,30). Huonot kokemukset opiskelun aikana heikentävät itsetuntoa (32). Kiusaamisen seurauksena ihminen saattaa turvautua epäterveisiin selviytymistapoihin, kuten esimerkiksi päihitteiden käyttöön. Kiusaamisen kulttuuri vaikuttaa myös opiskelijoiden kykyyn hoitaa potilaita. (9.) Kiusaamisella on myös merkitystä hoitotyön rekrytoinnin näkökulmasta. Ne työpaikat, jossa kiusaamista koetaan, eivät houkuttele. Opiskelijat myös muuttuvat kriittisiksi työpaikan valinnan suhteen. (20.) Kiusaamiskokemukset saavat pohdittamaan ammatinvaihtoa ja ammattiin sitoutuminen askarruttaa (9,17,20). Kiusaamisen sallivasta työympäristöstä saattaa myös tulla synonyymi hoitotyölle ja sen vuoksi työskentely yleensä hoitotyössä tuntuu mahdolltomalta (18). Kiusaaminen uhkaa hoitotyön houkuttelevuutta ja lisää pulaa hoitajista (29).

TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten kiusaaminen ilmenee terveydenhuoltoalan opinnoissa Suomessa, mitkä ovat keinot selvittää kiusaamisesta ja mitä seurauksia kiusaamisella on yksilötasolla. Tavoitteena oli tutustua terveydenhuoltoalan opintojen kuluessa tapahtuvaan kiusaamisen ilmiöön syvällisemmin, jotta kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen voitaisiin jatkossa kehittää vaikuttavia toimintamalleja. Kiusaamista lähestyttiin kiusatun näkökulmasta.

Tutkimuksen keskeiset kysymykset ovat:

1. Miten kiusaaminen terveydenhuoltoalan opinnoissa ilmenee opiskelijoiden kokemana?
2. Mitkä keinot ovat auttaneet kiusaamiskokemuksesta selviämässä?
3. Mitä seurauksia kiusatuksi tulemisella on ollut?

AINEISTON KERUU JA TIEDONANTAJAT

Tiedonantajien rekrytointi aloitettiin tammi-kuussa 2012. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa rekrytointi pyrittiin tekemään sosiaalisessa mediassa Facebook:n kautta. Pian rekrytointikanaviin lisättiin myös Suomi24-keskustelupalsta ja muita Internetin keskustelupalstoja, kuten esimerkiksi Kiusaaminen.fi. Ensimmäisessä vaiheessa ei kuitenkaan löytynyt tutkimukseen osallistujia ja hakua jouduttiin laajentamaan. Toisessa vaiheessa helmikuussa 2012 tiedonantajia pyrittiin tavoittamaan lähestymällä oppilaitoksia sähköpostitse ja käyttämällä samaa kutsua tutkimukseen kuin ensimmäisessäkin vaiheessa. Ilmoitukseen lisättiin mahdollisuus osallistua tutkimukseen vapaamuotoisen kirjoittelun avulla. Lisäksi tutkimuksesta laitettiin kaksi kertaa lehti-ilmoitus ammattilehteen ja liitettiin tutkimuskutsu erään länsisuomalaisen kaupungin työvoimatoimiston ilmoitustaululle. Tutkimuskutsu liitettiin myös kolmen länsisuomalaisen terveydenhuoltoalan oppilaitoksen opiskelijailmoitustaululle. Samalla rekrytointia jatkettiin myös Internetissä. Toisen vaiheen rekrytoinnin avulla tutkimukseen saatiin mukaan kuusi henkilöä, joista yksi sai tiedon tutkimuksesta oppilaitoksen kautta ja viisi ammattilehdestä. Tutkimuskutsussa haettiin terveydenhuoltoalan opiskelijoita, jotka olivat opintojensa aikana kokeneet kiusaamista, häirintää tai epäasiallista kohtelua ja olivat halukkaita kertomaan kokemuksistaan haastattelussa.

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla. Haastateltavien tietoinen suostumus tuli ilmi jo kutsussa, jossa mainittiin osallistumisen olevan täysin vapaaehtoista. Lisäksi suostumus varmennettiin haastattelun alussa. Haastattelut toteutettiin avoimina yksilöhaastatteluina Etelä- ja Keski-Suomen alueella maaliskuussa 2012 ja ne nauhoitettiin. Haastattelupaikaksi pyrittiin valitsemaan julkinen, anonymi tila, kuten esimerkiksi kirjaston neuvotteluhuone. Haastattelun toteuttaminen yleisessä tilassa ajateltiin lisäävän haastateltavan nimettömyyttä ja fyysistä turvallisuutta. Neljä haastatteluista tehtiin kirjaston neuvotteluhuoneessa, yksi haastateltavan kotona ja yksi tutkijan autossa. Haastattelut kestivät 45 minuutista 1,5 tuntiin. Kokonaisuudessaan haastatteluaineiston äänitetty kesto oli 6 tuntia 15 minuuttia. Litteroitua haastatteluaineistoa muodostui 87 sivua ja alkuperäisilmausten pelkistyksiä yhteensä 880 kappaletta.

AINEISTON ANALYYSI

Aineiston analyysi toteutettiin laadullisen sisällön analyysin avulla. Analyysia ohjasivat tutkimuskysymykset ja aluksi tekstiin tutustuttiin lukemalla litteroidut haastattelut useaan kertaan. Analyysissa edettiin alkuperäisilmauksia pelkistäen, pelkistyksiä luokitellen ja lopulta päätyen sisältöä kuvaaviin tiiviisiin pääluokkiin. Alkuperäisilmauksiin palattiin analyysin aikana useaan kertaan. Analyysin luotettavuuteen on kiinnitetty huomiota koko prosessin ajan. Monipuoliseen aineistoon tutustuttiin huolella ja aineiston pelkistämiseen, luokitteluun sekä tulkintaan käytettiin runsaasti aikaa. Laaja aineisto pystyttiin näin esittämään tiivistetysti luokissaan. (33,34.)

TUTKIMUKSEN TULOKSET

HAASTATELTAVIEN TAUSTA

Tutkimukseen osallistui kuusi terveydenhuoltoalan opiskelijaa. Kolme osallistujista oli saanut opintonsa valmiiksi joitakin vuosia sitten ja kolme osallistujista opiskeli edelleen alalla. Oppilaitokset sijaitsivat eri puolella Suomea. Osallistujista kaksi oli kokenut kiusaamista tai häirintää lähihoitajaopintojen aikana ja muut neljä sairaanhoitaja- tai vastaavien opintojen aikana. Tutkimukseen osallistujista yksi oli kokenut kiusaamista, epäasiallista kohtelua tai häirintää toisen opiskelijan taholta, yksi ohjatussa harjoittelussa, yksi sekä opiskelijan taholta että ohjatussa harjoittelussa ja kolme opettajan taholta. Niistä haastateltavista, jotka olivat kokeneet kiusaamista opettajan taholta, yhdellä oli kokemusta myös ohjatussa harjoittelussa tapahtuvasta kiusaamisesta ja yhdellä opiskelijan taholta tulevasta kiusaamisesta. Tutkimuksen mukaan terveydenhuoltoalan opinnoissa kiusaaja oli toinen opiskelija, ohjatussa harjoittelussa toimiva henkilö tai opettaja.

KIUSAAMINEN ILMENEE MONITAHOISESTI

Kiusaaminen ilmeni verbaalisena, henkisenä tai sosiaalisena kaltoinkohteluna. Kiusaamiselle tyyppillistä oli kameleonttimaisuus, yksilöllisyys ja vaikutus yhteisöön. (Kuvio 1)

Verbaalinen kaltoinkohtelu tarkoitti sanallista ilkeyttä ja valheellista viestintää. Tämä saattoi esiintyä suoranaisena valehteluna ja asioiden vääristelynä, ikäväsyvyydenä vihjailuna tai juoruiluna tai suorana haukkumisena ja kiroilemisena. Eriyistä verbaaliselle kaltoinkohtelulle oli sen ilmeneminen Internetissä erityisesti sosiaalisessa mediassa. Myös puhelinviestinnässä erityisesti teks-

tiviestien välityksellä tapahtuva epäasiallinen sanallinen lähestymistapa oli mahdollista.

”...se haukku mut.”

”...et musta puhutaan niin sanotusti paskaa selän takana siellä.”

”Ja sit hän alkaa niitä omia juttujansa tuolla feispuukissa kirjoittelemaan sillä hänen tyyllänsä.”

Henkiselällä kaltoinkohtelulla tarkoitettiin käytöksellistä julmuutta, vähättelyä ja epätasa-arvoista kohtelua. Nämä ilmenivät mm. syyttömänä syyttämistä tai syyllistämistä tai vihamieliseksi tulkittavana kohteluna. Henkinen kaltoinkohtelu saattoi olla myös henkistä ulkopuolelle sulkemista eli kiusatulle tehtiin selväksi yleensä kehonkielellä se, että hän ei ollut toivottua seuraa. Myös kiusatun heikompien ominaisuuksien ylenpalttinen korostaminen tai vahvempien ominaisuuksien vähättely oli osa henkistä kaltoinkohtelua. Kiusatut kokivat myös epäoleellisuuksiin puuttumista, epäasiallista arviointia, henkilökohtaisiin ominaisuuksiin takertumista tai suoranaista simputusta ja julkista nolaamista. Ne kaikki voitiin lukea osaksi henkistä kaltoinkohtelua.

”Jokainen saapuu siihen työvuoroon, niin niin tuota, mä kuulen mun nimeni (ja naurua) ja tuota, kun mä tuun tilanteeseen, niin se menee siinä poikki. Se keskustelu.”

”...siinä oli semmonen tämmönen nolaamisen tarkoitus hänellä oli niinku opiskelijaa kohtaan, mua kohtaan.”

”Mun seksuaalista suuntautumista oli käyty läpi hyvin seikkaperäisesti.”

Sosiaalisella kaltoinkohtelulla tarkoitettiin eristämistä tai julkista nöyryyttämistä. Ne ilmenivät vuorovaikutustilanteiden ja tiedottamisen ulkopuolelle jättämisenä. Sosiaalista kaltoinkohtelua oli myös konkreettinen ryhmästä eristäminen tai opiskelujen etenemisen vaikeuttaminen.

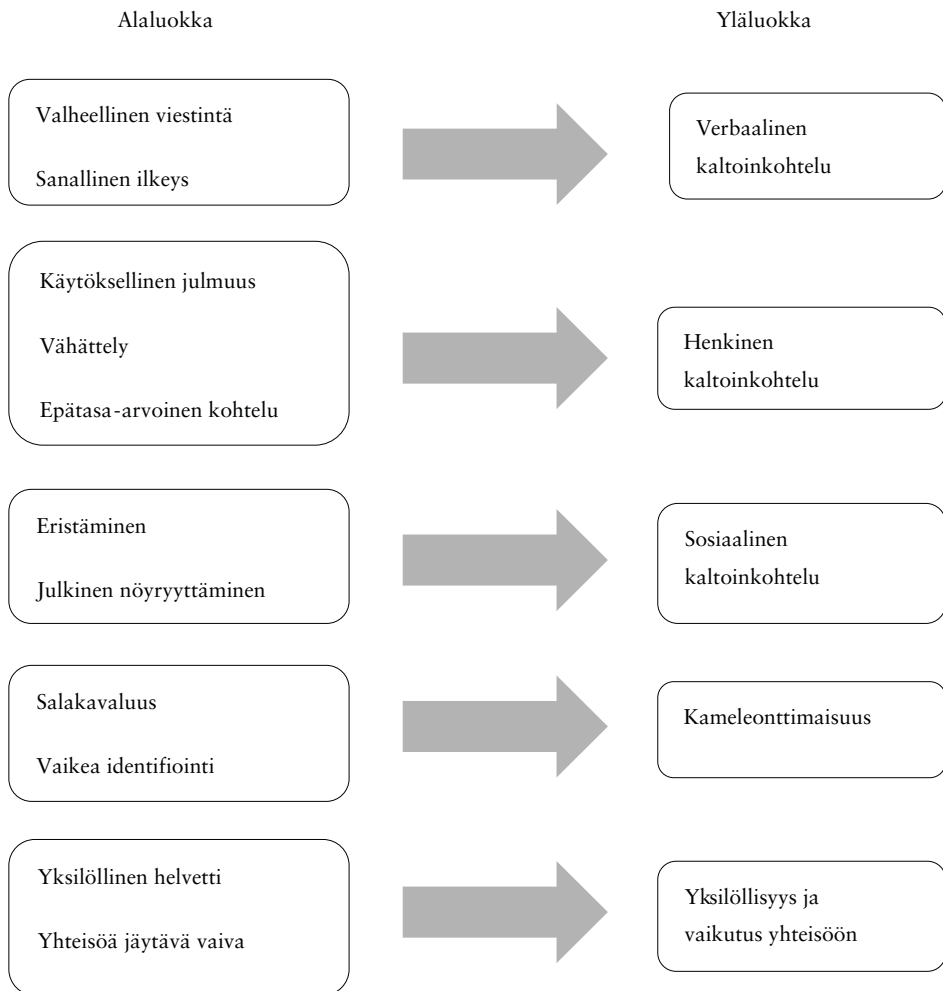
”Et sit ku hän laitto jotain koko luokkaa koskevaa juttua, nii hänelle ei sit lähettäny.”

”...mää yritin mennä sammaan pöytään istuu, nii ne lähti eri pöytään – minä olin aina yksin.”

”Pihallakkii lauantaiaamuna ne seiso tuolla ja minä tässä ja koko muu koulu oli tyhjä. Aina, kun minä yritin mennä, ne hajos ne porukat ja sitten ne taas kohta meni yhteen ja jos mä taas yritin mennä, ne taas hajos ja...”

Kiusaamista kuvattiin kameleonttimaisena ilmiönä, johon liittyi salakavaluus ja tunnistamisen vaikeus. Kiusaamista saattoi olla vaikea to-

Kuvio 1.
Kiusaamisen ilmeneminen.

distaa ja se alkoi tuntua epätodelliselta myös kiusaamisen kohteeksi joutuneesta. Kiusaaminen oli salakavalaa ja yllättävää. Kiusaamiseen liittyi myös oveluus. Se saattoi olla lyhyt- tai pitkäaikaista, mutta aina se hämmästytti kiusaamisen kohteen. Kiusaamisen muuntuvaan ja vaikeasti kiinni tartuttavaan luonteeseen liittyi moniselitteisyys, mielivaltaisuus ja kaksinaamaisuus.

”Hän on niinku todella taitava loukkaamaan siellä rivien välissä.”

”Koska se tapahtu sillä tavalla, että ei ne muut niinku tienny siitä.”

”Siel ei ollu koskaan semmosta suoranaista epäasiallista kohtelua, mihin olis voinu puuttua, et se oli just semmosta hyvin hienovarais- ta ja hiljasta.”

Ihminen koki kiusaamisen yksilöllisellä tavalla, mutta toisaalta se oli **myös koko yhteisöä jäytävä vaiva.** Kaikille samat asiat eivät näyttäneet kiusaamisena. Joillekin kiusaaminen oli helvetillistä olemista. Kiusaamiselle oli kuitenkin tyypillistä se, että kiusaaminen suvaittiin yhteisössä ja siihen sekoitettiin muita henkilöitä. Kiusaaminen myös levisi sekä yhteisössä että sen ulkopuolelle.

”Mut se oli aina kuin olis veitsellä lyöty, kun se ihminen teki ton...ku se se oli kyllä niin helvetillistä joka hetki siellä.”

”Sit rupes tulemaan niitä viestejä niiltä hänen hovineideiltään...”

”Ja sitten tuota, en muista oliko se toinen vai kolmas vuosi sitten ja sitä sammaa, semmosta painostusta jatku koko ajan.”

”Siitä se sitten lähti muillaki tunneilla...tuotta, tämä tosiaan sitte muillaki tunneilla jatku tämä...että lähes koulun loppuun asti.”

KIUSAAMISESTA ON MAHDOLLISTA SELVITÄ

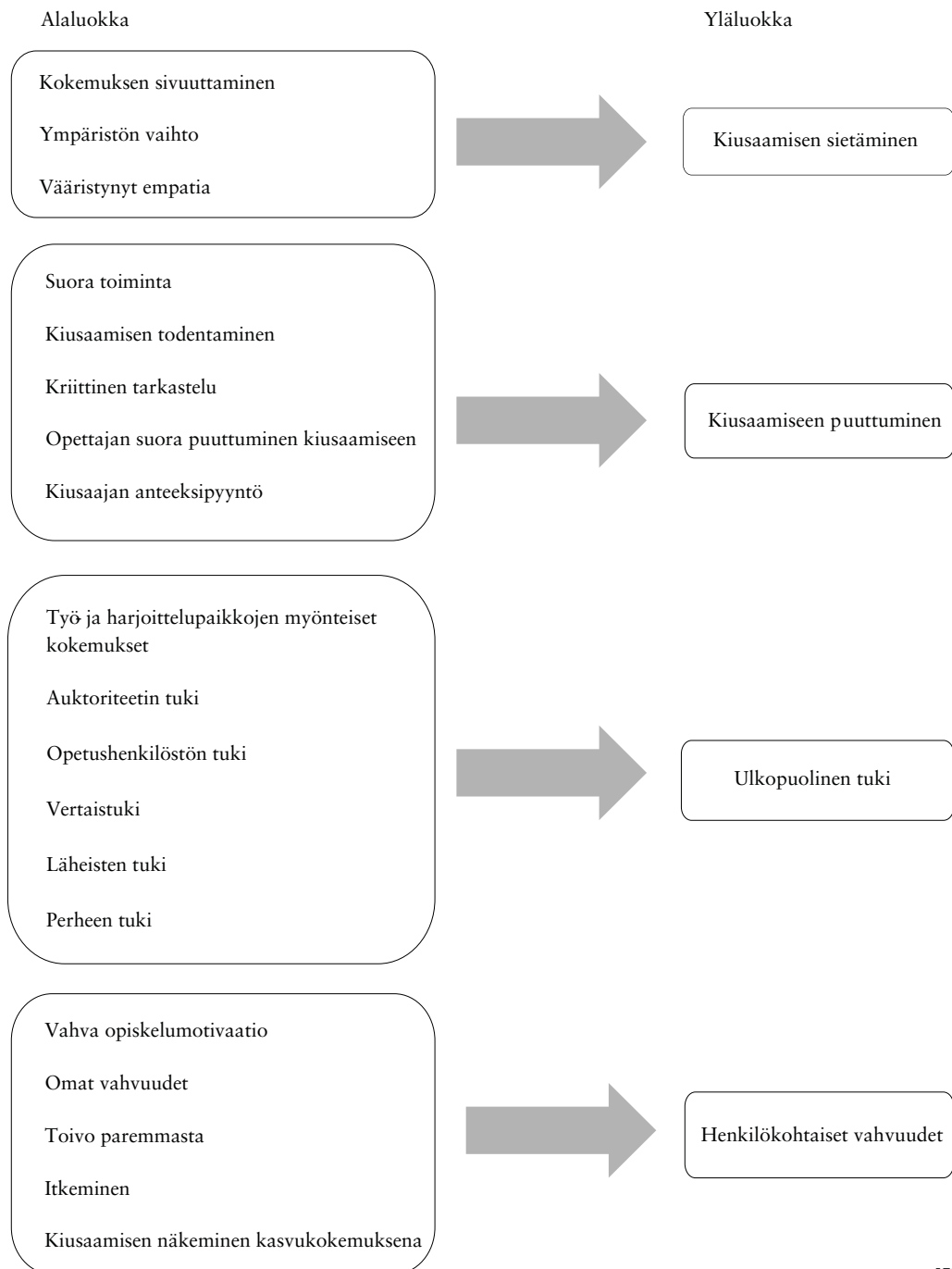
Opiskelijoiden keinot selvittää kiusaamisesta olivat moninaiset. Keskeistä oli se, että kiusaamista sie-

dettiin tai sitten kiusaamiseen puututtiin. Selvittämisessä auttoivat vahvasti ulkopuolisen tuen saaminen sekä opiskelijan omat henkilökohtaiset vahvuudet. (Kuvio 2)

Kiusaamisen sietämisessä oli tyypillistä se, että kiusattu sivuutti kokemuksen eli yritti olla välittämättä siitä. Toisaalta kiusaamisen sietämi-

Kuvio 2.

Kiusaamisesta selviäminen.

senä voitiin nähdä myös kiusaavasta ympäristöstä irrottautuminen, toisin sanoen kiusattu vaihtoi opiskelu-, työ- tai/ja asuinpaikkaa. Sietämistä saattoi olla myös eräänlainen vääristynyt empatia, jossa kiusattu pyrki selviämään kiusaamiskokemuksesta ymmärtämällä kiusaajaansa. Kiusattu saattoi esimerkiksi ajatella, että kiusaajan raskas elämäntilanne oikeutti kiusaamisen tai, että kiusattu jopa ansaitsi kiusaamisen omalla käytöksellään.

”Tavallaan sitä voi niinku ymmärtää, että miksi se teki nii...mutta tavallaan sitten, että se varmaan halus vaan jollekin purkaa niitä asioita.”

”Mä oon sit vaan nieleskelly ja sietäny näitä juttuja.”

”Muuta ratkaisua (ei ollut), kuin se, että mie muutan pois.”

Kiusaamiseen puuttuminen oli yksi keino kiusaamisesta selviämässä. Kiusattu saattoi puuttua itse suoraan kiusaamiseen tai hän ainakin pyrki todistamaan kiusaamisen tapahtumisen. Kiusaamisen todistamiselle pyrittiin toisaalta oikeuttamaan puuttuminen, mutta toisaalta se yksinään oli myös selviytymiskeino. Kiusaamisen käsittely kriittisen ajattelun keinoin helpotti myös selviytymisessä. Yhtäältä arvosteleva tarkastelu loi etäisyyttä kiusaamiseen, toisaalta kriittisyyden avulla kiusaajan negatiiviset teot ja ominaisuudet menettivät merkitystään. Tärkeä keino kiusaamisesta selviämässä oli ulkopuolinen puuttuminen. Erityisesti opettajan puuttuminen kiusaamiseen koettiin tärkeäksi, mutta tilanteeseen saattoi puuttua myös terveydenhoitaja. Myös kiusaajan anteeksipyyntö kiusaamisen johdosta saattoi olla eheyttävä ja kiusaamisesta selviytymisen kannalta merkityksellinen.

”Nii mä ajattelin, et emmä voi ottaa tuomosta ihmistä vakavasti. Et mä en voi oikeesti ottaa tuommosta kiusaamista niinku vakavasti. Mut kyl mä niinku jotenki, mun psykke sano, et toi ei oo normaali toi ihminen. Mun itsesuojeluvaisto sano, et emmä oo kohdannu tuommosta apinaa ikinä.”

”Opettaja oli puhutellu hänet ja käskeny poistaa tämä viesti feispuukista.”

”Se oli tärkeä juttu, et hän pyysi anteeksi...se kyl, tuli tosi hyvä olo siitä.”

Ulkopuolisen tuen saaminen auttoi kiusaamiskokemuksesta selviämässä. Tuki saattoi olla konkreettista puolustamista tai henkistä vahvistamista. Työ- ja harjoittelupaikkojen myönteiset

kokemukset olivat osa ulkopuolista tukea ja ne voivat vahvistaa kiusatun kykyä selvitä kiusaamisesta. Yhtäältä ammattihenkilöstön eli auktoriteetin ja opettajien eli opetushenkilöstön osoittama tuki ja ymmärrys koettiin oleellisen tärkeänä ja jaksamista vahvistavana – toisaalta vertaistueliä sekä läheisten ja perheen tuella oli merkittävä vaikutus kiusaamisesta selviämässä.

”Hän (rehtori) oikein halas mua ja sano, et no, koita nyt jaksaa, ettei hän niinku keskeyttää anna eikä toiseen kouluun siirtyä.”

”Hänestä tuli kyllä paras tuki mulle, niinku vertaistuki.”

”Mulloli hirveen hyvä työyhteisö siellä, mä sain hirveesti tukea sieltä.”

Kiusatun henkilökohtaiset vahvuudet tukivat kiusaamisesta selviämässä. Vahva opiskelumotivaatio ja oman erityisalan löytäminen vahvistivat kykyä selvitä kiusaamisesta. Opiskelijat ikään kuin halusivat selvitä, koska valmistuminen toiveammattiin voitti kiusaamisesta aiheutuneen vaivan. Toisaalta luja tahto olla antamatta periksi kiusaajalle tuki selviämistä. Kiusattu uhmasi kiusaajaansa ja jatkoi opiskelua kiusaamisesta huolimatta. Kiusattu saattoi saada uhmasta voimaa kestää kiusaamista. Myös turvalliset ja hyvät lapsuuskokemukset tai uskonnon antama voima olivat henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka auttoivat selviytymisessä. Kyky itkeä ja toisaalta toivo paremmasta huomisesta auttoivat jaksamaan ja selviämään päivästä tai vuodesta toiseen. Kiusaamisen näkeminen kasvattavana kokemuksena helpotti selviämässä ja kiusaaminen saatettiin kokea jopa hyödyllisenä.

”Mut sitten mie olin sen päättäny, että en mie ala nyt tätä koulua lopettamaan, kerran oon päässy tänne, kyllä tää sitten jotenki loppuun mennään.”

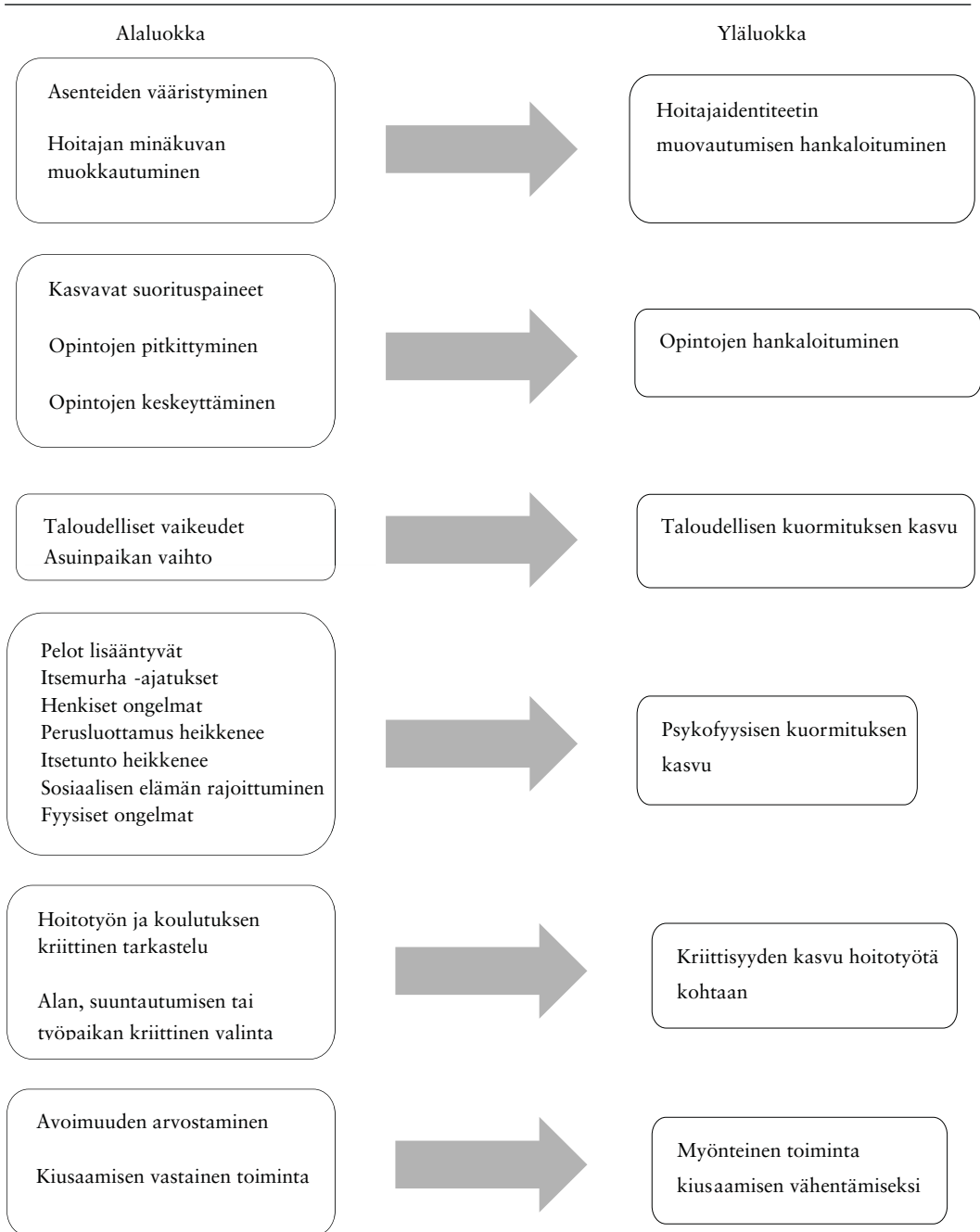
”Mullon ollu kauheen hyvä ja turvallinen lapsuus. Mullon ollu onnellinen ja hyvä elämä.”

”Niin tota, meille elämässä tulee kokemusia, elämä antaa meille, että meistä tulisi parempia ihmisiä.”

KIUSAAMISELLA ON SEURAUKSENSA

Kiusaamisen seurauksena hoitajaidentiteetin muovautuminen ja opinnoista selviytyminen saattoivat hankaloitua. Lisäksi psykofyysinen ja taloudellinen kuormitus lisääntyi ja kriittisyys hoitotyötä kohtaan kasvoi. Lisäksi haastatteluun osallistuneen toiminta kiusaamista vastaan vahvistui. (Kuvio 3)

Kuvio 3.
Kiusaamisen seuraukset.

Kiusaamisen kokeminen terveydenhuoltoalan opinnoissa saattoi vääristää asenteita hoitotyötä ja hoitajana toimimista kohtaan. Kiusaaminen voitiin nähdä osana hoitotyötä ja siihen oleellisesti kuuluvaksi. **Hoitajaidentiteetin muovautuminen hankaloitui** ja saattoi jopa vääristyä ristiriitaisten ja epäsiällisten toimintamallien keskellä.

”No, tää kokemus muutti miun ajatuksia hoitotyöstä.”

”Tavallaan, et kiusaaminen kuuluu hoitotyöhön.”

”Sairaanhoitajan koulutuksessa haluaisin nostaa esille sen, että mitenkä meistä koulutaan niin tietynlaisia, että siihen toivosin kyllä

jonkunlaista muutosta...että jos meinataan kehittää omaa työtämme...”

Opintojen hankaloituminen ja pitkittyminen saattoi johtua kiusaamisesta. Kiusaamista kohtaavat opiskelijat saattoivat joutua tekemään opintosuorituksia useaan kertaan tai opintosuorituksia ei mitenkään saatu hyväksytyksi suorite- tuksi. Myös kiusaamisen vuoksi tapahtuva opiskeluryhmän vaihtaminen tai väli vuoden pitäminen pitkitti ja hankaloitti opiskelua. Kohtuuttomat vaatimukset johtivat myös kasvaviin suoritus paineisiin opinnoissa, jolloin oppimisen ilo katosi. Kiusaamisen seurausta saattoi olla myös opintojen jättäminen kesken tai ainakin keskeyttämisen vakava pohtiminen.

”Opiskelut on häiriintynyt, mä en oo pystynyt keskittyy johonki tentin lukemiseen.”

”Siihen väli vuoden pitämiseen vaikutti se koulu ja se ilmapiiri siinä luokassa.”

”Välillä mietin, että mä lopetan.”

Kiusattu koki sekä **henkisen että fyysisen kuormituksen kasvua**. Tyypillistä kiusaamisen seurausta oli se, että opiskelijoiden henkiset ongelmat ja pelkotilat lisääntyvät. Jopa itsemurhamietteet saattoivat hiipiä kiusattujen ajatuksiin. Kiusaamisen seurauksina olivat vahvasti myös kiusatun itsetunnon ja perusuottamuksen heikkeneminen sekä sosiaalisen elämän rajoittuminen. Fyysiset ongelmat ilmenivät kiusattujen mielestä unihäiriönä, uupumuksena, itkuisuutena ja jännittyneisyytenä sekä muutoksina ruokahalussa.

”Sain mie niinku (terveydenhoitajalta) unilääkettä siihen. Että en mie pystynyt nukkuu...”

”Mie suhtaudun tosi varauksellisesti opettajiin ja en mie luota kyllä noihin ennää yhtään.”

”Nii, mä ajattelin, et mä jatkan tästä ohi (kansliassa) ja hyppään tosta ikkunasta alas.”

Kiusaamista kokeneet saattoivat kokea myös lisääntyvää **taloudellista kuormitusta**. Erityisesti opintojen pitkittyessä taloudellinen tilanne heikentyi. Toisaalta kiusaamisesta johtuva opiskelutai asuinpaikan vaihto lisäsi myös osaltaan taloudellista räsitusta.

”Kun mä en valmistunu, nii mä maksoin Kellalle takasin opintotukia.”

”Sen takia mie nyt olen muuttanu sit tuolta tänne.”

Yksi seuraus kiusaamisesta oli **kriittisyyden kasvu hoitotyötä kohtaan**. Kiusaamista kokeneet

opiskelijat tarkastelivat hoitotyötä yleensä ja hoitotyön koulutusta arvostelevasti ja epäillen. Kiusaamiskokemuksilla oli myös vahva vaikutus erityisalalle suuntautumiseen, ammattiin hakeutumiseen tai työnantajan valintaan. Kiusaamista kokeneet eivät halunneet hakeutua niihin ympäristöihin, joissa kiusaamista oli tapahtunut.

”Mää nyt lopetan nää sairaanhoitajan työt!”

”Tuli semmonen olo, että että haluanki mä oikeesti tehdä tätä työtä.”

”Mä en koskaan astu tämän laitoksen sisäpuolelle. EN KOSKAAN. Teen aivan mitä tahansa, mut mä en, mä en ikinä tule tänne töihin!”

Kiusaamiskokemuksella saattoi olla myös yksi myönteisenä nähtävä seuraus. Kiusaamista kokeneet itse arvostivat avoimuutta kaikessa vuorovaikutuksessa. Kiusaamista kokeneet halusivat tehdä kiusaamisesta näkyvää myös terveydenhuoltoalan koulutuksessa ja he halusivat toimia niin, että kukaan ei kokisi samaa kuin he olivat kokeneet. Kiusaamiskokemus herkisti tunnistamaan ja aistimaan kiusaamista – **kiusaamista kokeneet halusivat toimia kiusaamista vastaan**.

”Et kyl se on tehnyt herkäks semmoselle epäasiälliselle kohtelulle ja et sitä jotenki särähtää, jos joku hiukankin sanoo jotain, ihan läpälläki.”

”Et mä en haluu, et yksikään ihminen, kukaan joutuu kokee tätä helvettiä.”

”Sepä just, et haluan tehdä sen näkyväks, et sitä tosiaanki tapahtuu.”

POHDINTA

TULOSTEN KERTOMAA

Tämän tutkimuksen tuloksissa erityistä on ensiksi se, että Suomessakin opiskelijat saattavat kokea tulevansa kiusatuksi opettajan taholta. Toiseksi erityistä on se, että tietotekniikan ja viestimien välityksellä tapahtuva kiusaaminen on todellisuutta myös terveydenhuoltoalalla. Tässä tutkimuksessa kiusaaminen ilmeni yhtäältä sosiaalisena, henkisenä ja sanallisena kaltoinkohteluna ja toisaalta kameleonttimaisena ilmiönä, joka muutti muotoaan ja oli vaikeasti havaittavissa ja todistettavissa. Muutoin terveydenhuoltoalan opinnoissa ilmenevä kiusaaminen oli samankaltaista kuin aikaisemmissa kiusaamista koskevissa tutkimuksissa on havaittu. Aikaisemmat tutkimustulokset osoittavat, että kiusaaminen terveydenhuoltoalan opinnoissa on yleismaailmallinen il-

miö ja sitä tapahtuu jossain määrin jatkuvasti (esim. 6,7,11). Kiusaaminen on lisäksi monimuotoinen ilmiö, johon puuttuminen on haasteellista (esim. 7,23,24).

Tämä tutkimus osoitti, että kiusaamiseen puuttuminen auttaa kiusaamisesta selviämässä tai siitä toipumisessa. Kiusatulla itsellään voi olla kykyä ja voimavaroja kiusaamisen keskeyttämiseen ja lopettamiseen, mutta tärkeää on myös ulkopuolisen puuttujan toiminta. Opettajan rooli kiusaamiseen puuttujana ja opiskelijan tukijana on myös erittäin tärkeä. Lisäksi opiskelumotivaation vahvistaminen auttaa kiusaamiskokemuksista selviämässä. Opettaja voi myös tässä suhteessa olla merkittävä toimija, joka vahvistaa omalla tietoisuudellaan ja toiminnallaan opiskelun mielekkyyttä. Inhimillisistä tunteista toivo, usko parempaan antavat voimia selvittää kiusaamisen koettelemuksista. Opettaja voi myös omalta osaltaan olla se henkilö, joka valaa kiusattuun opiskelijaan toivoa vaikeassakin tilanteessa.

Tähän tutkimuksen tulosten mukaan kiusaamisen seuraukset voivat olla suuria ja laajalle vaikuttavia niin henkilökohtaisella kuin hoitotyön tasollakin. Kiusaamiskokemukset voivat aiheuttaa kiusatulle merkittävää ylimääräistä rasitusta, mutta se saattaa myös aiheuttaa konkreettisia seurauksia sekä opinto-alalle että työnantajallekin. Kiusaamisen vuoksi opinnot saattavat pitkittyä tai jopa keskeytyä – ja kiusaamisen vuoksi ne harjoittelupaikat ja erikoisalut, joissa kiusaamista on tapahtunut, eivät enää ole vetoimisia työnantajia valmistuvan hoitajan silmissä. Tulokset tukevat aikaisempien tutkimusten tuloksia (esim. 9,17,20).

Tutkimuksessa todettiin, että kiusaamisella voidaan nähdä olevan myös myönteisiä seurauksia. Kiusaamista kokeneet näyttävät itse toimivan kiusaamista vastaan, pyrkivät puuttumaan epäasialliseen kohteluun ja haluavat tuoda esille sen tosiasian, että kiusaamista esiintyy myös terveydenhuoltoalan koulutuksessa. Kiusaamisen kokeminen on kuitenkin kallis hinta sille, että kiusaamiseen aletaan kiinnittää huomiota ja sitä vastaan aletaan toimia. Kiusaamisen ilmiö myös terveydenhuoltoalan opinnoissa on tunnustettava tosiasiaksi ja sitä vastaan on kyettävä toimimaan jo ennaltaehkäisevästi.

TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullinen sisällönanalyysi soveltuu hyvin haastatteluaineiston analyysiin. Tutkimusryhmässä on asiantuntemusta sekä systemaattisen kirjallisuus-

katsauksen laadinnasta että sisällönanalysimenetelmästä. Haastateltavien henkilökohtainen tapaaminen ja haastattelujen kiireettömyys voidaan nähdä luotettavuutta vahvistavina tekijöinä. Haastateltaviin saatiin luonteva kontakti, mikä mahdollisti rikkaan aineiston keräämisen. Aineiston analysointi on tehty tutustumalla aineistoon huolellisesti, pelkistämällä alkuperäisilmauksia, kategorisoimalla pelkistyksiä ja lopuksi abstrahoimalla päätelmiä. Tulokset nousevat aineistosta ja ne kuvaavat ilmisältöä. Analyysin validiteetin parantamiseksi työskentelyssä on hyödynnetty vertais- ja asiantuntija-arviointia. Tutkimuksen aihe on merkityksellinen sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta. Tutkimuskysymykset nousevat kirjallisuuskatsauksen osoittamista aukoista tähän mennessä tehdyssä tutkimuksessa maassamme. Tutkimuksessa on aineiston analyysiin ja raportointiin käytetty runsaasti aikaa, mistä on ollut se hyöty, että tutkimuksen ensimmäisellä kirjoittajalla on yhtäältä ollut mahdollisuus pohtia haasteellista aihetta laajemmin ja toisaalta ollut tilaisuus saada etäisyttä tunteisiin, joita aihe on herättänyt. Tämän ja tutkimusryhmässä käytyjen keskustelujen voidaan katsoa lisäävän tutkimuksen luotettavuutta.

Koska tutkimuksen aihe oli sensitiivinen, eettiset kysymykset koskevat sekä haastateltavien kohtelua että tutkimuksen toteuttamisen eri vaiheita. Kaikkiin tutkimuksen vaiheisiin on paneuduttu huolellisesti ja eettiseen toimintaan on kiinnitetty huomiota haastateltavien yhteystietojen säilyttämisestä haastatteluaineiston arkistointiin saakka. Tutkimuksen toteutus suunniteltiin niin tarkasti kuin mahdollista. Tiedonantajien tietoinen suostumus toteutui siten, että tutkimustiedotteessa kerrottiin tutkimuksen tarkoitus ja pyydettiin vapaaehtoisia haastateltavia. Haastateltavat ilmoittivat vapaaehtoisesti halustaan osallistua tutkimukseen. Osallistujien toiveet esimerkiksi haastattelupaikasta ja ajankohdasta huomioitiin. Tutkimukseen osallistuneita pyrittiin kohtelemaan kunnioittaen ja yksilöllisesti. Haastattelutilanteissa ei kysytty haastateltavan henkilöllisyystiedot tai kiusaamisympäristön nimeä. Esille pyrittiin saamaan vain kiusaamista koskeva oleellinen tieto. Haastateltaville annettiin myös mahdollisuus perua osallistumisensa tutkimukseen ja heillä oli myös mahdollista ottaa yhteyttä tutkimuksen tekijään myöhemminkin. Haastateltavat halusivat kertoa kiusaamiskokemuksistaan ja antoivat aikaansa haastatteluisa, jotta toisen ei tarvitsisi kokea samaa. Haastattelut ovat saatta-

neet nostaa kipeitä muistoja ajatuksiin, mutta niistä kertominen on voinut myös selkiyttää kiusatun omia ajatuksia ja tunteita. (35,36.)

Haastattelija pyrki lisäkysymyksen varmistamaan, että ymmärsi asian oikein. Osallistumisesta tutkimukseen haastateltaville annettiin kiitoksi lounaslahjakortti, josta he eivät tienneet ennen osallistumistaan. Tutkimukseen osallistujia ei pyritty hankkimaan lisää aiheen sensitiivisyyden vuoksi. Tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää tiedonantajien pientä määrää. Vaikka kolme vastanneista oli jo valmistunutta hoitajaa, he kertoivat haastattelussa kokemuksistaan kiusatuksi tulemisesta nimenomaan opiskelun aikana. Tämä tarjosi laajemman näkökulman tuloksiin esimerkiksi kiusaamisesta selviämisestä ja seurauksista.

Aineiston hankkiminen yksilöhaastattelun avulla sopii hyvin laadulliseen tutkimukseen ja on luotettava aineistonkeruumuoto, koska kyseessä on henkilökohtainen kokemus. Haastateltujen kokemukset ovat olleet kaikessa avoimuudessaan ja rehellisyydessään koskettavia.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ, KEHITTÄMISEHDOTUKSIA JA JATKOTUTKIMUSAIHEITA

Kiusaaminen on vaikeasti tunnistettava ja kameleonimainen ilmiö. Se aiheuttaa kärsimystä, mielipahaa ja terveydellisiä ongelmia opiskelijayhteisössä. Kiusaaminen myrkyttää ilmapiiriä ja heikentää viihtymistä. Kiusaaminen voi myös johtaa opiskelupaikan tai jopa alan vaihtamiseen ja aiheuttaa siten myös taloudellisia menetyksiä erityisesti opiskelijalle itselleen, mutta myös oppilaitoksille ja koko terveydenhoitoalalle. Opiskelijoiden kokemaa tai todistamaa kiusaamista saattaa olla heikentämässä alan vetovoimaisuutta kokonaisvaltaisesti eikä hoitotyön ammatti enää ole kilpailukyinen muiden ammattien kanssa.

Kiusaamisen ilmenemiseen liittyy mitä ilmeisimmin usein ongelmat ja kompurointi vuorovaiikutuksessa. Viestintä on puutteellista tai sitä ei ole ollenkaan ja seurauksena saattaa olla tilanteet, joissa epäselvyydet ja oletukset kasaantuvat aiheuttaen lopulta epäasiallista kohtaamista tai

kohtaamattomuutta. Peruskouluissa laajasti toteutettu KiVa koulu -ohjelma on todettu vaikuttavaksi kiusaamisen kitkemisessä (37). Terveystieteidenhuoltoalan perusopetuksessa on nykyistä enemmän kiinnitettävä huomiota tunne- ja sosiaalisten taitojen opetukseen. Tämä on toisaalta nivottava muuhun opetukseen, mutta sille on annettava lisää tilaa myös erillisenä oppisisältönä. Tutkimisen arvoinen kokonaisuus on ongelmaperusteinen oppiminen (PBL) -opetusmenetelmän käytön vaikutukset vuorovaikutustaitoihin ja sitä kautta kiusaamisen ilmenemiseen.

Tämän tutkimuksen tulokset antavat kuvan siitä, että opiskelijoiden kiusaamista ja epäasiallista kohtelua esiintyy myös Suomessa terveydenhuoltoalan opinnoissa. Kiusaamisen julkinen käsittely ja sen tutkiminen – esillä pitäminen – on tärkeää, jotta ilmiötä yleisesti uskalletaan lähestyä. Asia, joka voi laaja-alaisesti olla huonontamassa hyvinvointia ja opiskelussa viihtyvyyttä, pitää uskaltaa ottaa esille. Kiusaamisen ilmiön tunnistaminen jo terveydenhuoltoalan peruskoulutuksessa voi antaa keinoja estää kiusaamista, rohkeutta nostaa esille epäkohtia ja rohkeutta puuttua kiusaamiseen sekä opintojen aikana että myöhemmin työelämässä. Erityisesti hoitotyössä ilmenevä kiusaaminen on hämmentävää – kyseessä on kuitenkin hoiva-ammatti, jonka eettinen koodisto tähtää erityisesti ihmisarvon kunnioittamiseen ja asiakkaan/potilaan yksilölliseen hyvään oloon.

Terveydenhuoltoalan opiskelijoiden kokemaa tai todistamaa on tutkittu sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti vähän. Jatkotutkimusta tulisi tehdä kiusaamisilmiön yleisyydestä ja ilmenemisestä laajemmalla otannalla. Myös erilaisia sekä ammatillisiin oppilaitoksiin että korkeakouluhin soveltuvia puuttumismalleja tulisi kehittää ja tutkia niiden vaikuttavuutta. Kiusaamisen ilmiö tutkimuksen kohteena on erityisen sensitiivinen aihe ja sellaisena hyvin haasteellinen lähestyttävä tutkijalle. Mielenkiintoisinta olisi saada tutkimukseen mukaan kiusaajan näkökulma: miksi terveydenhuoltoalan opiskelija tai ammatilainen kiusaa?

The purpose of this study was to find out how bullying manifests in the health care studies, about the means to cope with bullying and the consequences of bullying. The informants were graduate students or a few years back graduated health care professionals. The data were gathered by individual interviews (n=6) and were analyzed using qualitative content analysis.

The results showed that students bullied another student, a supervisor in guided practice or a teacher. Bullying occurred as verbal, psycho-

logical or social abuse. Bullying was characterized as chameleonlike, individual experience and it had an impact on the whole school community. Students' means to cope with bullying were that bullying was either tolerated or intervened. The consequences of bullying may include difficulties in studies or in professional identity development.

Bullying interventions and training of social and emotional skills should be taken into consideration better in health care education including the curriculum level.

KIRJALLISUUS

- (1) Kunttu K, Huttunen T. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2008. Helsinki:Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 45. Joensuu: Punamusta; 2009.
- (2) Peltonen H, Väyrynen P. Kiusaaminen, väkivalta ja häirintä. Kirjassa: Väyrynen P, Saaristo V, Wiss K, Rigoff A. (toim.) Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa – perusraportti kyselystä vuonna 2008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos; 2009.
- (3) Kivimäki M, Elovainio M, Vahtera J. Workplace bullying and sickness absence in hospital staff. *Occup Environ Med* 2000;57:657–650.
- (4) Sandelin P. Kertomuksia psykkisestä väkivallasta terveydenhuollon työ – opiskeluyhteisössä. Väitöskirja, Acta Universitatis Ouluensis, Oulu: Lääketieteellinen tiedekunta; 2007.
- (5) Tuovinen R, Kvist T, Partanen P. Työpaikkakiusaaminen erikoissairaanhoidossa. *Tutkiva Hoitotyö* 2010;8:4–11.
- (6) Bodie D, Andrews G, Andrews J, ym. Dixon L. Perceptions of nursing: confirmation, change and the student experience. *Int J Nurs Stud* 2004;41:721–733.
- (7) Justice S. Students' who experience bullying or harassment during their training should speak out and take action. *Nurs Stand* 2005;19:72.
- (8) Randle J. Bullying in the nursing profession. *J Adv Nurs* 2003;43:395–401.
- (9) Stevenson K, Randle J, Grayling I. Inter-group conflict in health care: UK students' experiences of bullying and the need for organizational solutions. *Online J Issues Nurs* 2006;11.
- (10) Ferns T, Meerabeau L. Verbal abuse experienced by nursing students. *J Adv Nurs* 2007; 61:436–444.
- (11) Parish C, Snow T. Students face extreme and obscene abuse. *Nurs Stand* 2007;21–25.
- (12) Ferris P, Kline T. Negative interpersonal interactions in student training settings. *Journal of Vocational Education and Training* 2009;61:319–333.
- (13) Hinchberger P. Violence against female student nurses in the workplace. *Nursing Forum* 2009;44:37–45.
- (14) Clark C. Student perspectives on faculty incivility in nursing education: An application of the concept of rankism. *Nurs Outlook* 2008;56:4–8.
- (15) Cooper J, Walker J, Askew R, ym. Students' perceptions of bullying behaviors by nursing faculty. *Issues in Educational Research* 2011;21:1–21.
- (16) Lappalainen K, Meriläinen M, Puhakka H, ym. Kiusataanko yliopistossakin? *Nuorisotutkimus* 2011;2:64–80.
- (17) Kelly J, Ahern K. Preparing nurses for practice: A phenomenological study of a new graduate in Australia. *J Clin Nurs* 2007;18:910–918.
- (18) MacKusick C, Minick P. Why are nurses leaving? Findings from an initial qualitative study on nursing attrition. *Medsurg Nurs* 2010;19:335–340.
- (19) Griffin M. Teaching cognitive rehearsal as a shield for lateral violence: an intervention for newly licensed nurses. *J Contin Educ Nurs* 2004;35:257–263.
- (20) Curtis J, Bowen I, Reid A. You have no credibility: Nursing students' experiences of horizontal violence. *Nurs Educ Pract* 2007;7:156–163.
- (21) Hutchinson M. Restorative approaches to workplace bullying: Educating nurses towards shared responsibility. *Contemp Nurs* 2009;32:147–155.
- (22) Longo J. Horizontal violence among nursing students. *Arch Psychiatr Nurs* 2007;21:177–178.

- (23) Cooper J, Walker J, Winters K, ym. Nursing students' perceptions of bullying behavior by classmates. *Issues in Educational Research* 2009;19:212–226.
- (24) Cooper B, Curzio J. Peer bullying in a pre-registration student nursing population. *Nurse Educ Today* 2012;32:939–944.
- (25) Magnavita N, Heponiemi T. Workplace violence against nursing students and nurses: an Italian experience. *J Nurs Scholarsh* 2011;43:203–210.
- (26) Marchiondo K, Marchiondo L, Lasiter S. Satisfaction of BSN students. *J Nurs Educ* 2009;49:608–614.
- (27) McKenna B, Smith N, Poole S, ym. Horizontal violence: experiences of registered nurses in their first year of practice. *J Adv Nurs* 2003;42:90–96.
- (28) Thomas SP, Burk R. Junior nursing students' experiences of vertical violence during clinical rotations. *Nurs Outlook* 2008;57:226–231.
- (29) Jackson D, Hutchinson M, Bronwyn E, ym. Struggling for legitimacy: nursing students' stories of organizational aggression, resilience and resistance. *Nursing Inq* 2010;18:102–110.
- (30) Hakojärvi H-R, Suhonen R, Salminen L. Henkilökunnan opiskelijoihin kohdistama henkinen väkivalta ohjatussa harjoittelussa. *Hoitotiede* 2011;23:162–174.
- (31) Bradbury-Jones C, Sambrook S, Irvinen E. Empowerment and being valued: A phenomenological study of nursing students' experiences of clinical practice. *Nurse Educ* 2010;31:368–372.
- (32) Deltsidou A. Undergraduate nursing students' level of assertiveness in Greece: A questionnaire survey. *Nurs Educ Pract* 2008;9:322–330.
- (33) Dey I. *Qualitative data analysis: a user friendly guide for social scientists*. London: Routledge;1993.
- (34) Kylmä J, Juvakka T. *Laadullinen terveystutkimus*. Helsinki: Edita; 2007.
- (35) Eskola J, Vastamäki J. *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Kirjassa: Aaltola J, Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus; 2001, 24–42.
- (36) TENK. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje, 2012. Luettu 22.2.2014. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_verkkoversio040413.pdf.pdf#overlay-context=fi/ohjeet-ja-julkaisut
- (37) Salmivalli C. *Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2. uudistettu painos*. Jyväskylä: PS-kustannus; 2010.

ELLA ERONEN-LEVONEN

TtM, hoitotyön opettaja

Vaasan ammattiopisto

MEERI KOIVULA

TtT, dosentti, yliopistonlehtori

Tampereen yliopisto

Terveystieteiden yksikkö/Arvo

KATJA JORONEN

TtT, dosentti, yliopistonlehtori

Tampereen yliopisto

Terveystieteiden yksikkö/Arvo